

Roboskî 'den Radikal Barışı Düşünmek

Yazar: Kemal Taylan Abatan | 4 Nisan 2021

Sürekli barışın sağlanması ve kalıcılığında, bunun bir lütuf olarak yukarıdan bir iktidar grubu tarafından bahşedilmeyeceği ve talep ve mücadele edilerek kazanılacağı konularında hemfikirsek, farklı bir yol arayışına yönelmenin tartışmasını yapma ihtiyacı karşımıza çıkar. Kant'a göre, savaş kötü insanların yetişmesine uygun ortamı yarattığı için reddedilmelidir. O halde savaşa karşı çıkmak, barışı istemek insana özgü bir sorumluluk olarak görülebilir. Savaş ortamında kötü insan yetişmesi için tüm şartlar uygunsa, hiç şüphesiz savaşa karşı ortaya çıkacak mücadelenin, intikam eylemine dönüşmesinden farklı bir yol bulmak gerekir. Savaşlar insanın değerinin^[i] harcandığı ve insan haklarının askıya alındığı durumlar olarak tanımlanabilir. İnsanın, insan türüne mensup olduğu için haklara sahip olma hakkına savaş halinde erişilemeyeceğini söylüyorsak, bir ideal düzen olarak barışın, bir mücadele konusu haline getirilmesi gerekir. Dolayısıyla bu metinde, Roboskî örneğinden hareketle, herkesin devredilemez haklarına^[ii] kavuştuğu ve barışın hâkim olduğu bir siyasal düzenin nasıl sağlanabileceği sorusunun peşine düşülecek. İnsan haklarının gerek sosyal gerekse de siyasal anlamda doğrudan ve dolaylı bir biçimde; kişiler ve yönetimler tarafından nasıl güvence altına alınabileceği, devamlılığının nasıl sağlanabileceği ve siyasal düzenin nasıl olabileceği konuları tartışılacak.

Küresel Polis Devletinde Savaş ve Hak Arayışı

Neoliberal küreselleşmenin son 50 yılda yarattığı koşullar, küresel savaşa dayalı baskı ve sömürü düzenini toplumlara bir barış düzeni olarak dayatmakta. Çevre ülkelerde sürdürülen savaşlar yoluyla merkez ülkelere düzenli kaynak akışı sağlanırken, bu kaynakların işlenip piyasaya arzının

sağlanabilmesi için insan emeğine ihtiyaç duyulmuştur. İnsan emeğini mümkün olduğunca ucuza elde edebilmek için güvencesiz ve ağır çalışma koşulları dayatılmıştır. Böylesi ağır koşullara karşı herhangi bir direnç geliştirilmemesi için içeride piyasacı devlet etrafında baskı ve güç yoluyla “birlik” ve “huzur” sağlanırken, diğer yandan, dışarıdan düzenli olarak kaynak akışı sağlanabilir hale geldiği için piyasanın işlerliği olağan biçiminde sürdürülmüştür.

2001 yılında, New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne düzenlenen saldırı, savaş ve barış kavramlarını yeniden düşünmemize yol açtı. Saldırlardan sorumlu tutulan radikal İslamcı-cihatçı örgütlerle, ulusal kurtuluş, demokrasi, adalet veya haklar bakımından eşit yurttaşlık mücadelesi veren toplumsal hareketler aynı çuvala konularak karıştırılmaya çalışıldı. Toplumsal hareketlerin talepleri bu şekilde silikleştirildi. Adlarına bir bütün olarak “terör örgütü” denildi, sürekli olarak baskıya ve gözetlemeye maruz bırakıldı. Bu baskı, esasında toplumsal adalet arayışında olan mücadele alanlarının muhtemel isyan dalgasını açığa çıkartabilme ve bu sayede adalet arayışında olan grupların “kamu güvenliğini tehdit ettiği” iddiasıyla dağıtılabilmesi amacını taşıdı. Böylelikle içeride ve dışarıda savaşın kapsamı, sürekli ve kesintisiz bir biçimde genişletildiği gibi, serbest piyasanın ağırları da daha geniş bir coğrafyayı -transnasyonal bir biçimde- kapsayabildi. İçeride ve dışarıda bu şekilde baskıyı sürdüren, ulus-devletlerin yeni bir formu olarak ortaya çıkan bu oluşum “küresel polis devleti”dir.^[iii] Neoliberalizmle birlikte yeni formuna kavuşan bu devlet, serbest piyasanın hem işletmecisi hem de koruyucusu haline gelmiştir. Böylesi bir devlet düzeninde ise, kontrolsüz büyümeye dayalı özelleşme sonucu küçük bir kesim zenginleşirken, büyük bir çoğunluk yoksullaşmıştır. Bir anlamda devlet, toplumsal adalet arayışında olanlara karşı küçük ve hâkim bir zümrenin servetinin koruyucusu haline geldiği gibi, onların daha da zenginleşmelerinin önünü açabilecek düzenlemeleri yapmakla yükümlüdür. Devletin işlerinin serbest piyasanın kendi kurallarına göre işletilebilecek bir biçimde düzenlenmesi, devredilemez haklar olarak insan haklarının gereklerinin yerine getirilememesine yol açmıştır.

Ulus-devletler dünyada yeni formuna evrilirken bunun Türkiye'ye yansımaları da haklar bakımından eşitsizliğin derinleşmesiyle gerçekleşti. Çoğulcu ve doğrudan demokrasi hedefiyle politika geliştirmeye çalışan Kürtlere yönelik politik ve fiziki kırım yaşandı. 2000'lerin ilk on yılında, dünyada “terörle mücadele”nin de form değiştirmesinin bir biçimi olarak 28 Aralık 2011'de, Şırnak'ın Uludere ilçesine bağlı Roboskî Köyü'nde, her zaman olduğu gibi kaçığa giden 34 yurttaşın F-16'larla katledilmesi olayı gerçekleşti. Bu olay, Türkiye'de değişen askeri yöntemlerin bir işareti olduğu gibi, aynı zamanda, hak mücadelesi yürüten bir topluluğa yönelik devletin imkanlarıyla katliam gerçekleştirilebileceğinin de önemli bir örneğiydi. Katliam esnasında kullanılan İnsansız Hava Aracı (İHA) daha önce denenmemiş bir savaş konseptine işaret etti. Bu konsept, günümüzde de sıklıkla tartışıldığı biçimiyle, sürekli gözetlenen toplulukların imhasını amaçlayan bir saldırı biçimine evrildi. Dolayısıyla, Türkiye'de gelişen polis devletinin gözleme-imha konseptinin en çarpıcı örneklerinden biri olan bu olay, gerek sosyo-ekonomik olarak bir topluluğun mülksüzleştirilme biçimi gerekse de sonrasında Roboskî Davası olarak tanımlanan süreçte, Türkiye'deki insan hakları hareketinin sorunlarına işaret eden bir örnek oluşturdu.

Roboskî Katliamı'nın yaşanmasının ardından, olayın infial yaratması sonucu davası da bir o kadar önemli hale geldi. 2014 yılına, yani “çözüm ve diyalog süreci” olarak adlandırılan zamanlara kadar, Roboskî Aileleri'nin hak arayışı mahkemeler tarafından verilen takipsizlik kararlarıyla cevaplandırıldı. 2014 yılında ise, bin yüz avukatla birlikte Anayasa Mahkemesine (AYM'ye) başvuruda bulunuldu. Bu başvuruya karşılık AYM, dosyada tespit edilen eksikliklerin giderilmesini istedi. Böylelikle dosyayı takip etme sorumluluğu daha küçük bir avukat grubuna verildi. Ancak yapılan başvurunun AYM tarafından, takip eden avukatın hastalık mazeretinin geçersiz sayılması dolayısıyla reddedilmesi, ailelerin adalet arayışına büyük bir darbe vurduğu gibi, hukuk temelli insan hakları savunusunun sorunlarının ortaya çıkmasına da sebep oldu.

Roboskî Katliamı elbette hukuki sonuçları olan bir olay. Sorunun sadece hukukla ya da hak arayışı

bağlamında ortaya çıkan bazı bireysel aksaklıklarla alakalı olmadığı, aslında örgütlülük gerektiren bir politika konusu olduğu da sabit. Ancak hukuk fakültelerinden itibaren hak kavramının “hukukla korunan çıkar” olarak tanımlanması, insan hakları mücadelesinin yürütülüş biçiminde hukuka sığınılmasının ana kaynaklarından. Yerleşik hak kavramının hukuk tarafından çıkar olarak ele alınması, insan haklarını pazarlık konusu haline getirmektedir. Roboskî’den hareketle düşündüğümüz takdirde, hukuk, katliamın sorumlularının ortaya çıkarılması bir yana, onların bu ve benzeri eylemlerini meşrulaştırabilecek bir düzlemde işlemeye devam etmiştir. Çünkü burada, katliamın faileri devletin çıkarlarına uygun hareket ederek bir emsal oluşturmuşlardır. Bu emsal sayesinde, egemen hukuk anlayışına sığınan ve iktidar etrafında öbeklenen gruplar bir tür “yasal terör” halinin ortaya çıkmasına yol açmışlardır. Hal böyle olunca, insan haklarının bir hukuk kavramı olarak görülmesi ve sadece hukuki bir zeminde tartışılması sonucu Roboskî Aileleri’nin de içinde olduğu hak ve adalet mücadelesi veren gruplar ağır yara almışlardır. Bu örnekten hareketle, insan hakları mücadelesini sadece hukuk normlarına sıkıştırmayan, aynı zamanda bu mücadelenin başta yaşam hakkı olmak üzere, sosyal, ekonomik ve siyasi hakları güvence altına alan, etik normlar getirdiğini gören bir mücadele biçimine yönelmek gerekli hale gelmiştir.

İnsan Hakları Perspektifinden Barış

Roboskî örneği, küresel polis devleti ve neoliberal mutlakiyetçilik denkleminde ortaya çıkan sürekli gözleme-imha konseptine karşı, hukuksal çerçevenin darlığını gösteriyor. Bu durumda insan haklarının alanını etik-politik bir mücadele alanına doğru genişletmek ne kadar mümkün? Bunun küresel kaynakları ve yerel dayanakları neler olabilir? Bunun barışla alakası nasıl kurulabilir?

Küresel kaynaklar, aslında küresel muhalefetin merkezi devletçi pratiğinin S.S.C.B. örneğindeki gibi hüsrana uğraması,[iv] bununla beraber gelişen neoliberal saldırıların yarattığı farklı ezilme ve sömürülme biçimlerinde aranabilir. İşçi, ulusal kurtuluş, çevre, kadın, LGTBİ+, öğrenci hareketleri, farklı örgütlülükler geliştirerek yeni mücadele biçimlerinin olanaklarını yaratmıştır. Bu olanakların insan haklarının alanını genişletmek açısından somut karşılığı tabii ki yerelden doğru kurgulanabilir.

Ulus-devletler tarafından yüzyıllardır baskı altında tutulan topluluklar açısından, doğuştan kazandıkları insan haklarını[v] geri alma mücadelesi, sömüren tarafından kolaylıkla kabul edilebilecek veya uzlaşılabilir talepler değildir. Ancak bu mücadeleyi herhangi bir iktidar arayışına terk etmemek, tam aksine aşağıdan itibaren her mücadele biçimini kapsayabilecek bir ittifak biçiminde tanımlamak gerekir. İnsanlar farklı gruplara mensup olsalar da nihai olarak insan haklarını talep etmekte. Ancak bu talebin, belirli bir zümrenin eline bırakılması hiyerarşik bir durum doğurur ve bu hiyerarşi çoğunlukla zümrenin çıkarına gelişecektir. Bunun önüne geçilmesinin yolu, yurttaşların radikal bir biçimde doğrudan ve müşterekler geliştirerek dahil olacakları özyönetimlerdir. Özyönetimler sayesinde, insanın değeri veya onurunun korunması, etik-politik toplum yurttaşlığının imkânlarının yaratılmasıyla gerçekleşecektir. Bu bağlamda, bir devletin iktidarını ele geçirerek ideal bir siyasal düzenin tepeden bir biçimde organize edilmesi düşüncesinin sarsılmasıyla birlikte, mücadele alanlarının öznesi olan topluluklar açısından barışı yerelden inşa edebilmenin olanağı yaratılabilecektir.

Böylesi bir barış ittifakı için devletin küçülmesi ve etik-politik bir zemine dayalı insan hakları mücadelesinin büyümesi gerekir. Devletin küçülmesi, liberal anlamda devletin piyasa karşısında küçülmesinden farklı olarak, iktidarın gücünün parçalanarak yönetimin topluma dağıtılmasının sağlanmasına yönelik mücadele alanlarını örgütlemekle ilgilidir. Devlet eğer insanlar tarafından kurulmuş bir kurumsa ve işlerini düzenleyecek yönetim biçimi demokrasiyse, demokrasinin demokratikleştirilmesi ancak etik ve özgür insanların doğrudan bir şekilde politikaya katılımı ve birliğiyle mümkün olabilir. Bu anlamda gelişecek olan barış ittifakının niteliği, karşısında gelişen piyasanın ve onu koruyan polis devletinin bir tür antitezi olarak ortaya konulmalıdır. Bu ittifak, yerelin farklılıklarına ve bu farklılıkların bir aradalığına dayalı uzlaşmacı yurttaşlık biçiminin

kapsayıcılığını sağlayabildiği ölçüde mümkün olacaktır. Bu anlamda insanın değeri ve insan hakları bilgisine sahip olan yurttaşlar, aşağıdan itibaren inşa ettikleri özyönetimler aracılığıyla yönetimlere doğrudan bir biçimde katıldıklarında, bu durum onları gerçek anlamda siyasal örgütlenmelerini kurmuş ve politika yapan yurttaşlar haline getirecektir.

Anlatılanlar ışığında, Türkiye’de barış hedefiyle hareket ettiği iddiasındaki siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları nasıl bir yol izlemelidir? Ulus-devletten evrilererek yeni formuna kavuşan küresel polis devletinin Türkiye’de de gerçekleştiğini düşünürsek; sürekli barışın sağlanabilmesi için mevcut hukuki normlara sığmayan hukuk temelli insan hakları aktivizmine mi, yoksa doğrudan bir politika oluşturmayı amaçlayan *demokrasinin demokratikleştirilmesi* fikrine mi gitmek gerekir? Bu arayış doğrudan politika yapmaya evrilecekse şu soruları akılda tutmak faydalı olabilir: Her gün kadın cinayetlerinin, etnik gruplara yönelik politik ve fiziki kırım tehdidinin, işçi kıyımının kısılcacında olan bir toplumun savunulmasında ne gibi sivil araçlar yaratılabilir? Diğer yandan yine sürekli olarak mülksüzleştirilen, haklarından mahrum bırakılan, aşağılanan büyük bir topluluğun yönetim ve üretim süreçlerine doğrudan şekilde dahil olduğu yurttaşlık biçimi nasıl yaratılabilir? Şüphesiz gerçek anlamda barışı arayan bir perspektifin yaratılmasında cevabını aramamız gereken sorular bunlardır.

[i] Değer kavramı çoğunlukla iktisadi olarak düşünülür. İnsanın türüne özgü olarak başarılar ortaya koyabilmesi yani değerler üretebilmesi onun varlıktaki özel yeriyle, dolayısıyla değeriyle ilgilidir. Buradan yola çıkılarak, değer kavramı bu metinde etik açısından ele alındı: “(...) insanın, tür olarak insanın, diğer varlıklarla (insan olmayan her şeyle) ilgisi bakımından özel durumu, başka bir deyişle insanın varlıktaki özel yeridir” (Kuçuradi, İ., **İnsan ve Değerleri**, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, 2016).

[ii] İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin ikinci maddesi de dahil olmak üzere, doğal haklar kuramı bağlamında özel mülkiyet bir insan hakkı olarak ele alınır. İoanna Kuçuradi ise, temel insan hakları ile devredilemezlik ilkesi arasında sıkı bir bağ kurar (Kuçuradi, İ., **İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları**, Türkiye Felsefe Kurumu, s. 1). Buradan hareketle düşündüğümüz takdirde, mülkiyet, devredilebilir/alınır-satılır, yani fiyat değeri olan şeyleri tanımlar. İnsanın değeri veya onuru, dolayısıyla buna bağlı olarak insan hakları, devredilemez, alınamaz, satılamaz. Dolayısıyla özel mülkiyet bir insan hakkı değildir.

[iii] Robinson, W. I. (2019), “Accumulation Crisis and Global Police State”, **Critical Sociology V. 45 issue: 6**, s. 845-858

[iv] Bookchin, M. (2017), **Kentsiz Kentleşme**, Sümer Yayıncılık, s. 375.

[v] İnsan haklarının insan türüne mensup olan herkes için olduğu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin ilk maddesiyle güvence altına alınmıştır. I. Madde: “Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır, birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar”.